

Notitie

FORUM STANDAARDISATIE 8 december 2021 Agendapunt 5. Voortgang en communicatie

Nummer: FS 20211208.5

Aan: Forum Standaardisatie

Van: Bureau Forum Standaardisatie

Datum: 8 december 2021

Versie: 1.0

Bijlagen: Geen

Samenvatting

Ter kennisname

- A. Internationaal
- B. Data delen en de overheid
- C. Handreiking: open standaarden bij aanschaf ICT
- D. Publieke review vernieuwing Nederlandse Overheid Referentie Architectuur
- E. Overzicht columns Larissa Zegveld in iBestuur
- F. Communicatie

Ter kennisname

Ad A. Internationaal

European Multi-Stakeholder Platform on ICT Standardisation

Op 30 september 2021 vond de 33e meeting van het Multi Stakeholder Platform on ICT Standardisation (MSP) plaats. Het MSP adviseert de Europese Commissie over alle ICT-standaardisatie. Het Bureau Forum Standaardisatie vertegenwoordigt namens het Ministerie van EZK de Nederlandse overheid in het MSP. Hierna volgen enkele 'highlights' uit de bijeenkomst.

EU-US Trade and Technology Council (TTC)

Op 29 september is de EU-US Trade and Technology Council (TTC) voor het eerst bijeengekomen. De TTC zal dienen als forum voor de Verenigde Staten en de Europese Unie om de aanpak van belangrijke mondiale handels-, economische en technologische vraagstukken te coördineren en de trans-Atlantische handels- en economische betrekkingen, op basis van gedeelde democratische waarden, te verdiepen.

De TTC heeft verschillende werkgroepen. Werkgroep 1 gaat over technologiestandaarden. De werkgroep Technology Standards heeft de taak om benaderingen te ontwikkelen voor coördinatie en samenwerking in kritieke en opkomende technologiestandaarden, waaronder Artificial Intelligence (AI) en andere opkomende technologieën.

Geopolitieke uitdagingen in het wereldwijde standaardisatie ecosysteem

Een ad-hoc werkgroep onder het MSP heeft in een aantal bijeenkomsten een viertal geopolitieke uitdagingen binnen het wereldwijde standaardisatie ecosysteem geïdentificeerd. Hierna volgt een uiteenzetting van de uitdagingen, en waar relevant de rol die de overheid kan pakken.

[Uitdaging A: Ethische waarden en juridische en regelgevende benaderingen](#)

Ethische waarden, juridische of regelgevende praktijken kunnen worden weerspiegeld of ingebed in normen of voorstellen voor normalisatiewerk, expliciet of impliciet, die in strijd zijn met ethiek of wetgeving in sommige landen of regio's. Als een norm dergelijke ethische waarden, wettelijke of regelgevende praktijken bevat en wereldwijd wordt gebruikt, kunnen de respectieve waarden en wettelijke of regelgevende praktijken door het gebruik ervan worden gelegitimeerd.

[Uitdaging B: Rol van overheden en administraties bij standaardisatie](#)

Regeringen kunnen verschillende benaderingen hanteren voor hun betrokkenheid bij organisaties die normen vaststellen en voor het beheer van het normalisatiesysteem, evenals voor het vaststellen van prioriteiten voor normalisatie en het nemen van beslissingen over deelname, voorstellen en bijdragen. De benaderingen variëren momenteel van een ondersteunende bottom-up benadering tot, in het uiterste geval, een dominante top-downbenadering. De meest vruchtbare manier van werken van het wereldwijde standaardisatie-ecosysteem wordt echter gekenmerkt door samenwerking, gelijkheid, diversiteit, eerlijkheid, inclusiviteit en openheid. Het is een uitdaging voor wereldwijde standaardisatie en het vermogen van innovators om nieuwe oplossingen naar standaardisatie te brengen, als voorgestelde standaarden alleen gebaseerd zijn op top-down oplossingen of regelgeving.

[Aanbevelingen voor overheden:](#)

- Er moeten aanvullende ondersteunende maatregelen worden genomen die de betrokkenheid in de EU zullen versterken en in de EU gevestigde deskundigen in staat zullen stellen een cruciale rol te spelen bij internationale normalisatie, ook in de toekomst en op nieuwe innovatieve gebieden.
- Regeringen aanmoedigen om benaderingen te harmoniseren en vrijwillige markt-gestuurde standaarden te gebruiken als instrument om de regelgevingsbehoeften te ondersteunen.

[Uitdaging C: Concurrerende normalisatie-activiteiten die leiden tot regionale of lokale afsplitsingen](#)

Normalisatie-activiteiten kunnen dubbel werk doen en concurreren met het werk van andere normalisatie-instellingen. Sommige doublures zijn het gevolg van marktinnovatie, het vrijwillige

karakter van normalisatie of een gebrek aan samenhang tussen normalisatie-instellingen. Maar meerdere parallelle projecten kunnen ook leiden tot regionale of lokale afsplitsingen, gebaseerd op geïsoleerde lokale beleidslijnen of voorkeuren, die kansen voor wereldwijd toepasbare open oplossingen verminderen of afleiden, en marktfragmentatie kunnen veroorzaken.

[Uitdaging D: Publieke steun in Europa voor standaardisatie blijft achter bij sommige andere landen](#)

Overheidsprogramma's en de beschikbaarheid van directe financiële steun voor standaardisatiewerk, financiering voor ondersteunende acties, subsidies, innovatie en onderzoek financiering voor standaardisatiewerk etc. kunnen wereldwijd heel verschillend zijn. Dit kan sommige regio's in een minder gunstige positie brengen met betrekking tot het mondiale concurrentievermogen en hun vermogen om hun beleidsmatige en technische behoeften adequaat te laten vertegenwoordigen.

[Aanbevelingen voor overheden:](#)

- Overheidsdiensten moeten standaardisatie systematisch opnemen in hun respectieve aanbestedingen en in hun financieringsprogramma's.
- Overheidsopdrachten moeten streven naar gestandaardiseerde oplossingen en systematischer gebruik maken van het refereren aan standaarden en open technische ICT-specificaties.
- De voorlichting en het bewustzijn van overheden en inkopers moeten worden versterkt en prioriteit krijgen.

Dynamic Coalition on Internet Standards, Security and Safety (DC-ISSS)

Deze coalitie rond [Internet Standards, Security and Safety](#) onder het Internet Governance Forum deed een oproep aan experts voor deelname aan hun coalitie.

De Dynamic Coalition on Internet Standards, Security and Safety (DC-ISSS) brengt belangrijke belanghebbenden uit de technische gemeenschap, het maatschappelijk middenveld, beleidsmakers van de overheid, regelgevers, bedrijven en individuele gebruikers samen, met het gezamenlijke doel om online activiteiten en interactie veiliger te maken en veiliger door te komen tot een meer wijdverbreide en snelle invoering van bestaande internetstandaarden en goede praktijkvoorbeelden.

ISA²-programma wordt Interoperable Europa

ISA² was een financieringsprogramma van de Europese Unie dat de ontwikkeling van digitale oplossingen ondersteunde, waarmee overheidsdiensten, bedrijven en burgers in Europa kunnen profiteren van interoperabele grens- en sector-overschrijdende openbare diensten. Het programma liep tot en met 31 december 2020 en werd in april 2021 officieel afgesloten met een congres.

Het werk van de Europese Commissie en haar partners om de interoperabiliteit te verbeteren gaat echter door. Meer interoperabiliteit zal nodig zijn om het potentieel van het gebruik en hergebruik van gegevens voor betere openbare diensten te ontsluiten, grensoverschrijdende samenwerking mogelijk te maken en de sectorspecifieke beleidsdoelstellingen die de Commissie voor de toekomst heeft vastgesteld, te ondersteunen.

[Interoperable Europe](#) zal het proces leiden om deze doelen te bereiken en een versterkt interoperabiliteitsbeleid te creëren dat voor iedereen zal werken. Het nieuwe initiatief wordt ondersteund door het [programma Digital Europe](#).

Ad B. Data delen en de overheid

In de [forumstukken van oktober 2020](#) is over dit thema geadviseerd om de bestaande initiatieven rond datadeling te volgen en eerst laten uitkristalliseren alvorens hier nader onderzoek naar te initiëren vanuit het standaardisatieperspectief. Bij deze volgt een uiteenzetting van belangwekkende Nederlandse en Europese ontwikkelingen rond datadeling.

Ontwikkelingen in Nederland

Hierna volgt een uiteenzetting hoe datadeling terugkomt in verschillende belangrijke publicaties rond digitalisering van de Rijksoverheid.

Nederlandse Digitaliseringsstrategie 2021

In april 2021 is een update van de [Nederlandse Digitaliseringsstrategie 2021](#) gepubliceerd. De Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) bundelt kabinetsbreed de ambities en doelstellingen voor een succesvolle digitale transitie in Nederland. Ieder jaar bekijkt het kabinet of nieuwe ontwikkelingen een aanpassing van de strategie noodzakelijk maken.

In de digitaliseringsstrategie is er rond datadeling speciale aandacht voor de initiatieven van de [Data Sharing Coalition](#):

"Op basis van de visie op datadeling faciliteert het kabinet met de Data Sharing Coalition vrijwillige datadeling tussen sectoren, om de mogelijkheden van data voor economie en maatschappij verantwoord te benutten."

"De lancering van de Data Sharing Coalition was een belangrijk stap voor verantwoord datadelen tussen bedrijven en instellingen. Het afgelopen jaar groeide de coalitie uit tot 38 deelnemers. Bestaan de datadeelinitiatieven, brancheverenigingen, kennisinstellingen, bedrijven, wetenschappers en experts werken in de coalitie aan een generiek afsprakenstelsel voor cross-sectoraal datadelen. Omdat dat zich niet tot Nederlandse grenzen beperkt, heeft dit initiatief een internationale dimensie en staat het open voor deelnemers uit alle landen."

Toekomstverkenning Digitalisering 2030

Datadeling komt meermaals terug in de [Toekomstverkenning Digitalisering 2030](#), die samen met de update Nederlandse Digitaliseringsstrategie 2021 is gepubliceerd.

Datadeling komt onder meer terug als 'enabler' van de trend 'data-soevereiniteit'.

"Het toenemende belang van data voor economische en maatschappelijke doeleinden leidt ertoe dat we anders gaan denken over de waarde en toegankelijkheid van data. Burgers, bedrijven en overheden verkrijgen data-soevereiniteit en worden in staat gesteld om bewuste keuzes te maken ten aanzien van gegevens die ze aan anderen beschikbaar stellen."

"[...] gestandaardiseerde protocollen voor datadeling [bieden] een open alternatief voor de gesloten silo's van de huidige platformen. Hiermee kunnen verschillende spelers gelijke toegang tot data verkrijgen. Uiteraard op voorwaarde dat de oorspronkelijke eigenaren daar toestemming voor geven. Verschillende Europese initiatieven lopen hier al op vooruit: Gaia-X voor standaardisatie in de cloud, verschillende gedeelde 'data spaces' (bijv. voor zorg en transport) en de Data Governance Act."

Datadeling wordt ook gekoppeld aan het thema 'verdienvermogen':

"Tegelijkertijd hebben we vastgesteld dat overheden met nieuwe maatregelen trachten te voorkomen dat de consolidatie van grote 'gatekeepers' een ongelijk speelveld creëert. Wanneer de Europese Unie met wetgeving sterk inzet op datasoevereiniteit, datadeling, interoperabiliteit en open innovatie, kunnen nieuwe data-verdienmodellen ontstaan, waarbij niet enkel de dienstverlener, maar ook burgers en bedrijven geld kunnen verdienen met hun data. Er kan zelfs een hele nieuwe generatie van diensten ontstaan die waarde genereert op basis van de data die eerder opgesloten zat in de afgesloten silo's van de platformen. Om die datadeling te kunnen faciliteren, zal er ook behoefte zijn aan aanbieders van datadeeldiensten."

I-strategie Rijk 2021-2025

In de [I-strategie Rijk 2021-2025](#), gepubliceerd in september 2021, staan de gezamenlijke prioriteiten van de Chief Information Officers (CIO's) van het rijk voor de informatievoorziening.

In de I-strategie is het volgende ten aanzien van data delen opgenomen: *"We stimuleren datadeling (gegevensuitwisseling), verbeteren de toegang binnen sectoren (domeinspecifiek, binnen data spaces) en treffen waar nodig maatregelen om belemmeringen weg te nemen voor domeinoverstijgende datadeling. De Chief Data Officers van verschillende departementen zijn hierover met elkaar in overleg."*

Binnen de Rijksoverheid zijn de acties uit de I-strategie vooral gericht op het op orde brengen van de eigen informatiehuishouding, en zijn er geen acties rond data-deelarchitectuur opgesteld:

- *"Inzichtelijk maken van beschikbare gegevenswoordenboeken, datasets, data en attributen;*
- *In 2021-2023 komen we met een reeks voorstellen ter versteviging van de sturing op de informatievoorziening. Deze voorstellen zullen nauw samenhangen met de voorgestelde maatregelen op het terrein van informatiehuishouding en informatiebeveiliging."*

Er worden wel twee Nederlandse initiatieven genoemd die werken aan een 'blauwdruk' voor datadeling: *"Vanuit de [NL AI Coalitie](#) (werkgroep Data Delen) en de Datadeelcoalitie wordt een blauwdruk ontwikkeld voor datadeling. De rijksoverheid beschikt zelf over veel data, produceert veel data en is gebaat bij het delen van deze data om samen met maatschappelijke actoren te werken aan maatschappelijke opgaven."*

Uit de [gids voor interoperabel delen van data voor AI-toepassingen](#) van de NL AI Coalitie, gepubliceerd op 24 november 2021, blijkt dat de standaarden voor data delen nog niet vast staan en dat de initiatieven nog niet volwassen zijn:

"At this point in time, both GAIA-X and IDS seem to be best placed to deliver the standards needed for interoperability and are therefore guiding many of the efforts we undertake at the NL AIC. At the same time, because of the relative immaturity of these initiatives, it is important to keep our eyes open for alternative standards that may gain traction."

NL DIGITAAL: Interbestuurlijke Datastrategie Nederland

Op 18 november 2011 is de [interbestuurlijke datastrategie](#) gedeeld met de Tweede Kamer, deze strategie schetst op hoofdlijnen hoe de overheid kansen om maatschappelijke opgaven met data op een effectieve manier aan te gaan vaker en beter kan realiseren, waarbij risico's van datagebruik goed worden afgewogen.

Ten aanzien van datadeling zet de interbestuurlijke datastrategie in op betere afwegingen: *"in 2025 worden afwegingen over de inzet van data voor maatschappelijke opgaven integraal en in openheid gemaakt, met betrokkenheid van politiek, toezicht en uitvoering. [...] Er wordt probleemgericht gewerkt in het aanpakken van maatschappelijke opgaven met data, in plaats van met data-oplossingen op zoek te gaan naar problemen. Datadeling gebeurt altijd rechtmatig en transparant, waarbij verantwoording wordt afgelegd aan toezichthouders en burgers."*

"Bij datadelen wordt altijd vooraf afgewogen of het datadelen doelmatig, rechtmatig en verantwoord is, voordat het wordt gedeeld."

Europese Commissie

Op Europees niveau wordt gewerkt aan wetgeving die datadeling moet aanjagen en in goede banen moet leiden. Dit gebeurt als onderdeel van de Europese datastrategie. Twee belangrijke wetgevingstrajecten in dit kader zijn de Data Governance Act en de Data Act.

Data Governance Act

In november 2020 heeft de Europese Commissie de [Data governance act](#) gepubliceerd.

De verordening is het eerste wetgevend voorstel uit de Europese datastrategie en heeft als doel om databeschikbaarheid in de EU te faciliteren door vertrouwen in data-tussenpersonen te vergroten en datadeelmechanismen in de EU te versterken. De verordening heeft vier hoofdonderdelen: hergebruik van beschermde data in het beheer van openbare lichamen, voorwaarden voor datadeeldiensten, data-altruïsme, Europese Data Innovatie Raad. Daarnaast gaat de verordening in op handhaving en toezicht en de internationale datastromen die verbonden zijn aan bovenstaande onderdelen.

Minister Blok heeft in januari 2021 een [fiche](#) naar de Tweede Kamer verzonden met de Nederlandse beoordeling van het voorstel.

"In de eerste behandelingen van het voorstel lijken de meeste lidstaten overwegend positief over het voorstel, hoewel er nog veel vragen over de exacte betekenis en gevolgen van het voorstel zijn. Een aantal lidstaten deelt de lichte teleurstelling dat het voorstel maar zeer beperkt in gaat op cross-sectorale datadeling, interoperabiliteit en Europese dataruimtes."

Data Act

In november 2020 werd bij de publicatie van de Data Governance Act al genoemd dat er een Data Act in de maak is. Beiden zijn onderdeel van de Europese datastrategie. Het doel van de Data Act is maatregelen voor te stellen om een eerlijke data-economie te creëren door de toegang tot en het gebruik van data te waarborgen. De wet zou het delen van data in het publieke belang tussen bedrijven en overheden moeten bevorderen, en het delen van data tussen bedrijven moeten ondersteunen. Het initiatief zou de wetgeving inzake gegevensbescherming niet wijzigen en zou de prikkels bij het genereren van data behouden. De wet is nog niet af en wordt in het eerste kwartaal van 2022 verwacht.

Europese marktontwikkelingen

Tot slot zijn vanuit Europees perspectief de initiatieven International Data Spaces (IDS) en Gaia-X interessant.

Gaia-X

[Gaia-X](#) is een Europees aangestuurd initiatief dat een data- en cloudinfrastructuur wil gaan ontwikkelen waarbij Europese waarden als data-soevereiniteit geborgd worden. Om dit een gedragen initiatief te laten zijn, wordt gewerkt met een ledenstructuur. Het Europese projectbureau (AISBL) coördineert dit rond verschillende aandachtsgebieden, zoals het domein Zorg, Smart Industry etc.

Om te zorgen dat het Nederlandse belang en nationale gezichtspunten ingebracht worden in de Europese overleggen, is in juni 2021 een [Nederlandse hub](#) gelanceerd. De coördinatie van deze hub ligt bij TNO; Peter Verkoulen is de programmamanager. De Nederlandse hub staat in nauw contact met AISBL en haar leden, maar zal op lokaal niveau initiatieven en organisaties verbinden die bij kunnen dragen aan het Europese initiatief.

International Data Spaces

International Data Spaces (IDS) is een initiatief voor het ontwikkelen van een Europese standaard voor onafhankelijke en gecontroleerde datadeling. Want zonder afspraken geen veilige datadeling. IDS wordt gezien als veelbelovend en als basis voor bedrijven om te werken aan AI, IoT en big data. In 2019 en begin 2020 heeft Bureau Forum Standaardisatie een [quick scan](#) uitgevoerd naar IDS. TNO [noemt](#) IDS een van de belangrijkste standaarden voor het delen van data in Gaia-X.

IDS geeft op hun website meer [informatie over de relatie tussen IDS en Gaia-X](#).

Ad C. Handreiking: open standaarden bij aanschaf ICT

De [Handreiking: open standaarden bij aanschaf ICT is beschikbaar](#) is beschikbaar gesteld via onze website. Deze handreiking is bedoeld voor opdrachtgevers en inkoopadviseurs. Vooral bij overheidsorganisaties, maar ook bij andere organisaties in de (semi) publieke sector. Zo komt het gesprek op gang door het belang van de 'pas toe of leg uit'-standaarden te benadrukken, het kiezen voor de juiste standaarden in een specifiek geval makkelijker te maken, voorbeelden te geven voor bestekteksten en uitleg voor jaarverslagen bij het achterwege laten van standaarden.

Ad D. Publieke review vernieuwing Nederlandse Overheid Referentie Architectuur

De kern van de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA) Architectuurafspraken gaat flink veranderen. Daarom doet NORA een oproep aan architecten en niet-architecten om op deze plannen te reageren in een [publieke review](#). Het Bureau Forum Standaardisatie bereidt een reactie voor.

Naast actualisatie is een belangrijk doel om NORA meer aan te laten sluiten op de praktijk van beleid én uitvoering. Het voorstel van NORA is om de basis voor alle overheidsbrede architectuurafspraken te beschrijven in vijf Kernwaarden van Dienstverlening. 21 Kwaliteitsdoelen geven vorm aan de Kernwaarden en zijn gestoeld in wetten en beleid.

Het Bureau Forum Standaardisatie bewaakt de directe relatie tussen Forumontwikkelingen en de NORA.

Ad E. Overzicht columns Larissa Zegveld in iBestuur

[Geen bijlage]

iBestuur magazine publiceert regelmatig columns van Larissa Zegveld als algemeen directeur van Wigo4it en als voorzitter van het Forum Standaardisatie. Hieronder ziet u een overzicht van haar columns sinds haar aantreden als voorzitter.

Titel	Publicatiedatum	Link
Podcast Over Informatie Gesproken deel 1: Coalitievorming, waarom we het samen moeten doen	4 november 2021	https://ibestuur.nl/partner-rddi/podcast-over-informatie-gesproken-deel-1
Wanneer krijgt digitaal onderwijs de veiligheid die het verdient?	20 oktober 2021	Wanneer krijgt digitaal onderwijs de veiligheid die het verdient? iBestuur
Normaal onderwijs is ook digitaal	27 september 2021	Normaal onderwijs is ook digitaal iBestuur
Digitale samenleving vraagt om nieuwe vaardigheden	8 september 2021	Digitale samenleving vraagt om nieuwe vaardigheden iBestuur
Zet de ramen wijd open	24 juli 2021	https://ibestuur.nl/weblog/zet-de-ramen-wijd-open
Niet beter, maar anders	5 april 2021	https://ibestuur.nl/weblog/niet-beter-maar-anders
Op naar Nederland 2.0	17 maart 2021	https://ibestuur.nl/weblog/op-naar-nederland-20
Debat: Digitale Zaken in een nieuw kabinet	16 maart 2021	https://ibestuur.nl/video/digitale-zaken-in-een-nieuw-kabinet

Voortgangsnotitie

Het is tijd voor een open overheid	3 maart 2021	https://ibestuur.nl/podium/het-is-tijd-voor-een-open-overheid
Gekke Henkie	16 februari 2021	https://ibestuur.nl/weblog/gekke-henkie
Rust roest	4 februari 2021	https://ibestuur.nl/weblog/rust-roest
Samen voor de CoronaMelder	1 februari 2021	https://ibestuur.nl/nieuws/samen-voor-de-coronamelder
CoronaMelder: goed voorbeeld doet volgen (1)	15 januari 2021	https://ibestuur.nl/nieuws/coronamelder-goed-voorbeeld-doet-volgen-1
Gov.nl	23 december 2020	https://ibestuur.nl/weblog/gov-nl
Simpele zaken, grote gevolgen	23 november 2020	https://ibestuur.nl/weblog/simpele-zaken-grote-gevolgen
Shoot the moon	5 oktober 2020	https://ibestuur.nl/weblog/shoot-the-moon
Nooddraaiboek komt nooit te vroeg	30 september 2020	https://ibestuur.nl/magazine/nooddraaiboek-komt-nooit-te-vroeg
Samen is beter	27 juli 2020	https://ibestuur.nl/weblog/samen-is-beter
Open source by default?	25 juni 2020	https://ibestuur.nl/weblog/open-source-by-default
Cybercrime in coronatijden	8 juni 2020	https://ibestuur.nl/weblog/cybercrime-in-coronatiiden
Levenslang leren	20 mei 2020	https://ibestuur.nl/weblog/levenslang-leren
Digitaal onderwijs blijft!	28 april 2020	https://ibestuur.nl/weblog/digitaal-onderwijs-blijft
Het juiste doen	14 april 2020	https://ibestuur.nl/weblog/het-juiste-doen
Bericht vanuit 't thuiskantoor	1 april 2020	https://ibestuur.nl/weblog/bericht-vanuit-t-thuiskantoor
Niet overhaasten!	18 maart 2020	https://ibestuur.nl/weblog/niet-overhaasten
Waakzaamheid geboden	2 maart 2020	https://ibestuur.nl/weblog/waakzaamheid-geboden
Lof der Traagheid	17 februari 2020	https://ibestuur.nl/weblog/lof-der-traagheid
Precisiebombardement	27 januari 2020	https://ibestuur.nl/weblog/precisiebombardement
Nieuw ecosysteem	13 januari 2020	https://ibestuur.nl/weblog/nieuw-ecosysteem
Is het de minister bekend...	16 december 2019	https://ibestuur.nl/weblog/is-het-de-minister-bekend
Regelgeving	2 december 2019	https://ibestuur.nl/weblog/regelgeving
Bouwen mét burgers	11 november 2019	https://ibestuur.nl/weblog/bouwen-met-burgers
Een terug- en vooruitblik op toegankelijkheid	11 oktober 2019	https://ibestuur.nl/praktijk/een-terug-en-vooruitblik-op-toegankelijkheid
Samen aan de slag voor een inclusieve, toegankelijke overheid	7 oktober 2019	https://ibestuur.nl/praktijk/samen-aan-de-slag-voor-een-inclusieve-toegankelijke-overheid
Meer dan een spiegel	23 september 2019	https://ibestuur.nl/weblog/meer-dan-een-spiegel
Veilig wifi voor iedereen	9 september 2019	https://ibestuur.nl/weblog/veilig-wifi-voor-iedereen
Pleister op de wonde	24 juli 2019	https://ibestuur.nl/weblog/pleister-op-de-wonde
Veilige cloud	8 juli 2019	https://ibestuur.nl/weblog/veilige-cloud
Digiminister	18 juni 2019	https://ibestuur.nl/weblog/digiminister
Drempelvrij	3 juni 2019	https://ibestuur.nl/weblog/drempelvrij
Digital me	20 mei 2019	https://ibestuur.nl/weblog/digital-me
Geen woorden, maar beelden	29 april 2019	https://ibestuur.nl/weblog/geen-woorden-maar-beelden
@overheid.nl	15 april 2019	https://ibestuur.nl/weblog/overheidnl
Standaardisatie is een must	25 maart 2019	https://ibestuur.nl/weblog/standaardisatie-is-een-must

Ad F. Communicatie

[Geen bijlage]

Vertaalslag standaarden naar de praktijk

De publicatie van [praktijkervaringen](#) van Anike Wildervanck de Blécourt (programmamanager CDI, Ministerie OCW) belicht vanuit het inkoopproces en architect Bert Tijmensen (adviseur informatiemanagement Ministerie BZK, UBR) belicht vanuit technisch perspectief. Hierin wordt ook verwezen naar de [film van NLCIUS](#). Daarnaast vertelt Guus Huls, technisch manager van het Waterschapshuis, hoe de standaarden GQSW en AQUO ervoor zorgen dat we kunnen rapporteren over Coronasporen in het riool.

Toepassen van Digitoegankelijkheid

De website van Forum Standaardisatie wordt zelf ook getoetst en aangepast op Digitoegankelijkheid. In dat kader worden de [vergaderstukken van het forum](#) in HTML omgezet en aangeboden. Voor het einde van het jaar passen we de toegankelijkheidsverklaringen hierop aan.

ECP Jaarfestival 2021

Op 11 november ging Larissa Zegveld in de [sessie 'Over informatie gesproken, voor slimme informatiesamenleving!'](#) in gesprek met Jacqueline Rutjes (RDDI), Serv Wiemers (Open State Foundation) en Rob Nijman (IBM) over de meest urgente en prangende vragen, waar de coalitie mee aan de slag moet. Dit is tevens het statpunt van een [podcast serie](#) van RDDI.